

**EXEMPLARE ALE LUCRĂRII *APPROBATAE CONSTITUTIONES
REGNI TRANSSYLVANIAE* AFLATE ÎN COLECȚIILE MUZEULUI
NAȚIONAL AL UNIRII DIN ALBA IULIA**

FLORIN BOGDAN
ALEXANDRU ȘTIRBAN
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

În bogatele colecții ale Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia se regăsesc și câteva importante fonduri de carte veche românească și străină. O categorie distinctă este cea a cărților transilvanice, tipărituri apărute în Transilvania începând cu anul 1525 în limba latină, maghiară și germană; cea mai mare parte a exemplarelor de carte veche transilvăneană aflate în colecțiile avute în vedere au fost catalogate, ele intrând astfel în circuitul științific¹.

Îmbogățirea continuă a colecțiilor pe calea achiziției, în ultima perioadă, a dus la completarea acestora cu un exemplar de carte transilvăneană deosebit de important, avem în vedere cea de-a doua ediție din *Approbatae constitutiones regni Transsylvaniae et partium Hungariae*, Claudiopoli [Cluj], 1677².

Approbatae constitutiones regni Transsylvaniae et partium Hungariae sau *Constituțiile aprobate ale Transilvaniei* au constituit, alături de *Tripartitul lui Werböczy* și de *Compilatae constitutiones*, fundamentele dreptului din Transilvania și Ungaria în secolele al XVI-lea și al XVII-lea.

Colecția inițială a muzeului, respectiv Biblioteca Veche, cuprinde și un bogat fond de carte veche din variate domenii – medicină, istorie, religie, drept - în care regăsim și un exemplar aparținând primei ediții a lucrării: *Approbatae constitutiones regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, ex articulis ab anno millesimo quingentesimo quadragesimo ad praesentem hucusque millesimum sexcentisimum quinquagesimum tertium conclusae, compilatae; Ac primum quidem per Dominos Consiliarios revisae, tandem(ue) in Generali Dominorum Regnicolarum, ex edicto Celsissimi Principis, D. D. Georgii Rakoci, Dei Gratia Principis Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Dni & Siculorum Comitibus, & c. Dni eorum Clementissimi in civitatem Albam Juliam ad diem decimumquintum mensis Januarii anni praesentis congregatorum, conventu, publice relectae, intermixtis etiam Constitutionibus sub eadem Diaeta editis. Varadini, apud Abrahamum Kertesz Szenciensem, M DC LIII [1653]*³.

¹ Bogdan 2015.

² Cota I. 11445.

³ Cota BV 1064; RMK I, 878; RMNy III, 2499; Veress I, 170; Năgler 1974, 302-304; Constituțiile aprobate 1997; Bogdan 2015, p. 13.

Exemplarul păstrează p. 29-250 + [26] p., lipsindu-i primele [6] pagini dar și cele numerotate 1-29. Piesa a fost supusă unui amplu proces de restaurare⁴ în timpul căruia au fost extrase fragmente aparținând unei alte tipărituri din secolul al XVII-lea⁵. Volumul are o legătură din carton îmbrăcat în piele, copertile sunt decorate cu un chenar liniar prevăzut cu ornamente florale în colțurile interioare, în câmpul central și pe cotor. Ornamentația legăturii este aurită.

Tipograful lucrării este unul dintre cei mai cunoscuți în Transilvania mijlocului de secol XVII: Abraham Kertesz Szenci. După o primă etapă a carierei tipografice petrecută la Oradea, după cucerirea cetății de turci în 1660, Szenci se refugiază la Cluj unde va finaliza și tipărirea *Bibliei*. Din anul 1662 el este întâlnit la Sibiu, unde va tipări până la finalul vieții, în 1667. Interesant este faptul că Abraham Kertesz Szenci a fost înnoțit de principele Transilvaniei Gheorghe Rákóczi I în anul 1648⁶.

Din păcate, pe filele cărții nu s-au păstrat note manuscrise care să ne ofere informații suplimentare cu privire la circulația cărții sau foștii posesori. Fiind singurul exemplar cunoscut la ora actuală în Alba Iulia, nu putem să nu ne imaginăm că acesta putea fi un exemplar folosit de principii Transilvaniei, mai ales dacă avem în vedere faptul că lipsesc filele de la începutul cărții, unde se află de obicei însemnele de proprietate.

Celălalt exemplar al lucrării, aparținând ediției secunde - deși achiziționat recent - este de o valoare patrimonială și documentară deosebită. După cum reiese și din textul foii de titlu, cartea este tipărită de această dată la Cluj: *Approbatae Constitutiones Regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum ex articulis ab anno millesimo quingentesimo quadragesimo, ad praesentem huncusque millesimum sexcentisimum quinquagesimum trium conclusis, compilatae; ac primum quidem per dominos consiliarios revisae, tandemque in generali dominorum regnicolarum, ex edicto celsissimi principis D. D. Georgii Rakoci, Dei Gratia Princeps Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Dni. & siculorum Comitum, &c Dni. eorum Celestissimi, in civitatem Albam Juliam ad diem decimum quintum mensis Januarii anni praesentis congregatorum, conventu, publice relactae, intermixtis etiam constitutionibus sub eadem Dieta editis. Claudiopoli, impressit Michael Szentyel Veresehyazi, MDCLXXVII [1677]*⁷. Cartea a fost achiziționată de la Anticariatul Moser din Viena în cursul anului 2017.

Volumul este complet, păstrând [6] p. + 250 p. + [26] p., și se află într-o bună stare de conservare. Textul este tipărit cu negru, pe o coloană cu două tipuri de literă: mare și mică; în text apar numeroase inițiale ornate, vignete și

⁴ Știrban 2000, p. 213-216.

⁵ Bogdan, Știrban 2016, p. 73 cu identificarea respectivului fragment.

⁶ Popa 2010, p. 22-23.

⁷ RMK I, 1212; Veress I, 216; Năgler 1974, 450-454.

frontispicii. Legătura volumului este confecționată din carton îmbrăcat în piele, copertile sunt decorate cu un chenar liniar prevăzut cu ornamente florale în colțurile interioare și în câmpul central. Legătura este prevăzută cu două curelușe care aveau rolul de încuietori. Starea generală de conservare a volumului este bună, sunt vizibile urme de uzură, foxing și urme minore ale unui atac xilofag.

Între tipografiile celor două ediții există o strânsă legătură: rămășițele tipografiei lui Abraham Kertesz Szenci și cele ale Tipografiei Princiare de la Alba Iulia au fost duse, din ordinul principelui Mihai Apafi I, la Cluj, fiind în proprietatea colegiului din Cluj și a colegiului Bethlen (mutat ulterior la Aiud)⁸. În această tipografie și-a desfășurat activitatea Mihály Veresegyházi Szentyel în perioada 1668-1683, succedându-i brașoveanului Martin Maior⁹. Ucenicia și-a făcut-o în spațiul olandez¹⁰, în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, unde funcționau case editoriale și imprimerii de renume: Janson, Blaeu, Plantin, Moretus sau Elzevir.

Volumul prezintă o mare importanță din punct de vedere documentar datorită notelor manuscrise și a ex-libris-urilor păstrate pe filele sale. Cele mai vechi informații par să fie cele de pe foaia de titlu a cărții, care amintesc despre achiziționarea volumului în Târgu-Mureș, în anul 1694, de către Samuel Cserépi: *Est Samuelis Cserépi Compar[avit] M[aros]vasarhelyini [...] Ad. 1694. 1694 [...]*. De o și mai mare importanță este însă ex-libris-ul etichetă de pe verso-ul foii de titlu, care i-a aparținut guvernatorului Transilvaniei Gheorghe Bánffy. Compoziția reprezintă însemnele heraldice ale cunoscutei familiei Bánffy: un grifon încoronat care ține în mână o sabie, compoziția fiind flancată de alți doi grifoni (însemnul apare nu doar pe acest ex-libris etichetă ci și pe altele și, mai ales, pe clădirile care au aparținut familiei Bánffy); în partea superioară este deviza *Pietas ad omnia utilis*, iar jos este numele proprietarului: *Comes Georgius Banffy L. B. de Lossontz*¹¹. În bibliografia de specialitate acest ex-libris mai este întâlnit și la un alt membru al familiei - Dénes Bánffy – unde diferă doar textul din partea de jos a compoziției: *Comes Dionysius Banffy, Liber Baro de Lossontz, et Sacri Romani Imperij Eques, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Camerarius Actualis, Inclyti Comitatus Zarandensis in Principatu Transylvaniae Administrator, Tabulaeq[ue] Regiae Judicariae Adessor. Anno Aetatis 26 Domini vero 1749*¹². Interesant este faptul că pe foaia de gardă a volumului se păstrează și o notiță manuscrisă care, se pare că, aparține aceleiași persoane, comitele Dionisie Bánffy: *comitis Dionisyii Banffy*. Conform ex-libris-

⁸ Popa 2010, p. 23.

⁹ Ilyés 2014, p. 10.

¹⁰ <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01403004> consultat în 08.01.2018.

¹¹ Gécs 2007, p. 95.

¹² http://www.bibliotheca.hu/possessores/039_banffy.htm consultat în data de 08.01.2018.

ului etichetă și a notiței manuscrise volumul s-a aflat, timp de mai multe generații, în posesia membrilor familiei Bánffy care a dat doi guvernatori ai Transilvaniei în perioada habsburgică: Gheorghe I și Gheorghe al II-lea. Funcțiile deținute de cele două persoane sunt și ele răsunătoare, Dionisie Bánffy (1723-1780) a fost comite, iar cel de-al doilea personaj - Gheorghe Bánffy (1747-1822) - a fost guvernatorul Transilvaniei în perioada 1787-1822.

Existența celor două ediții ale *Approbatæ constitutiones regni Transsylvaniae*, din 1653 și 1677 - tipărite la Oradea și Cluj -, în colecțiile Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia constituie o dovadă în plus, dacă mai era nevoie, cu privire la valoarea colecțiilor deținute, eforturile de îmbogățire și investițiile făcute în restaurarea acestora.

Copies of *Approbatæ constitutiones regni Transsylvaniae* from the Library Collections of the National Museum of Unification Alba Iulia

ABSTRACT

Next to valuable collections of archaeology, history or art, the National Museum of Unification Alba Iulia also takes great pride in its important reference library. The holdings of the library include both contemporary copies and old books. Of almost 1 000 copies of old book from the original holdings, the Old Library, draw attention the copies printed in Transylvania, such it is the case of *Approbatæ constitutiones regni Transsylvaniae et partium Hungariae* (Oradea, 1653).

One of the main roles of a museum is that of enriching its heritage, either through discoveries in the case of archaeological artefacts or through donations or purchase when we refer to historical objects. Such a case is represented by a copy from the second edition of *Approbatæ constitutiones* (Cluj, 1677) recently purchased by the museum from Alba Iulia. The volume is even more important as it was held by members of the Bánffy family, one of the former owners being Bánffy György II, governor of Transylvania at the end of the XVIIIth century and beginning of the XIXth century.

List of illustrations

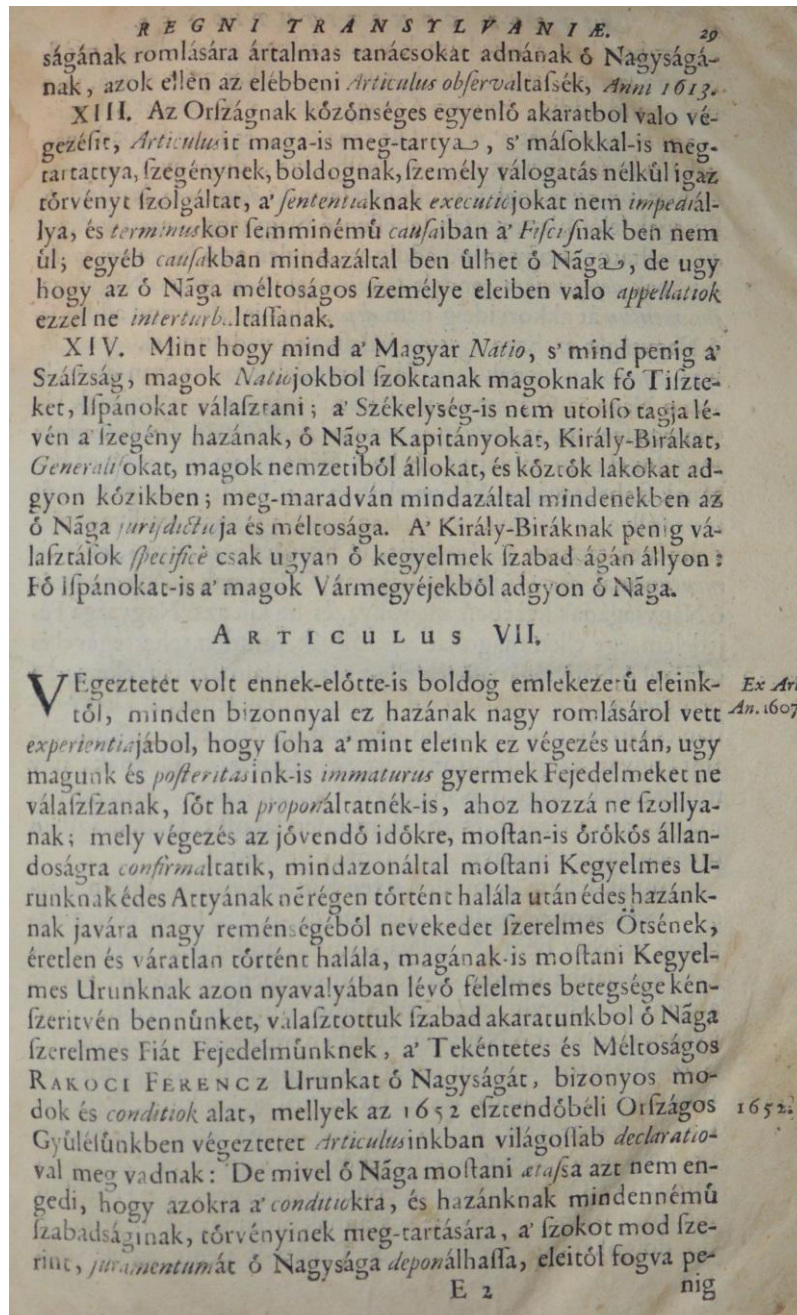
Fig. 1 – Page of *Approbatæ constitutiones*, Oradea, 1653

Fig. 2 – Title page *Approbatæ constitutiones*, Cluj, 1677

Fig. 3 – Detail of the binding *Approbatæ constitutiones*, Cluj, 1677

Fig. 4 – Bookplate on *Approbatæ constitutiones*, Cluj, 1677

Fig. 5 – Bookplate of Gheorghe Bánffy, governor of Transylvania, on *Approbatæ constitutiones*, Cluj, 1677

Fig. 1 – Pagină din *Approbatae constitutiones*, Oradea, 1653

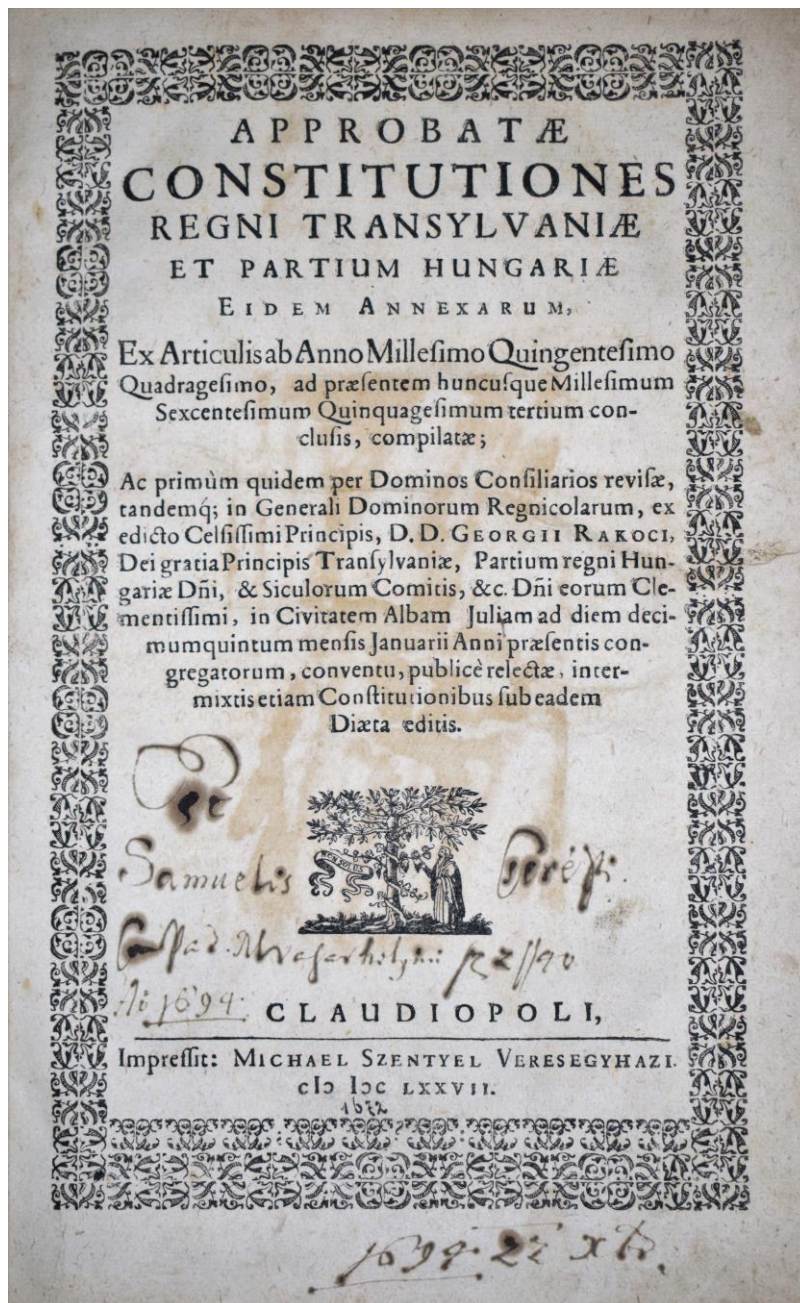

Fig. 2 – Foaię de titlu *Approbatæ constitutiones*, Cluj, 1677

Fig. 3 – Detaliu legătură *Approbatae constitutiones*, Cluj, 1677

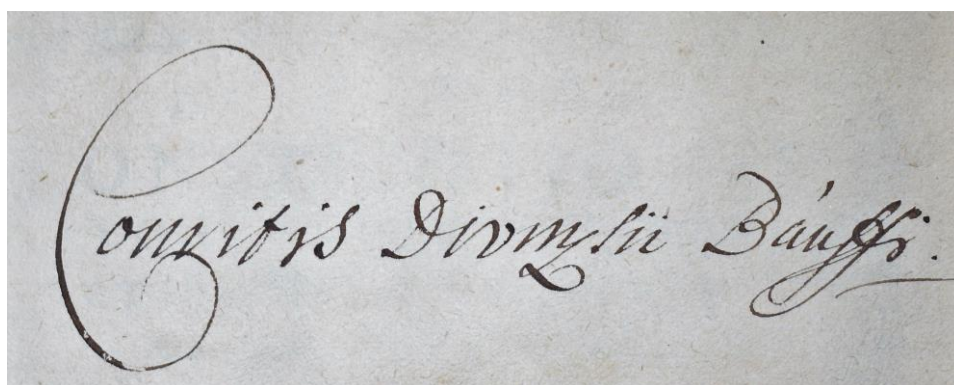

Fig. 4 – Însemn de proprietate pe *Approbatae constitutiones*, Cluj, 1677

Fig. 5 – Ex-libris-ul lui Gheorghe Bánffy, guvernator al Transilvaniei, pe *Approbatæ constitutiones*, Cluj, 1677

Abrevieri bibliografice

- Bogdan 2015 – Florin Bogdan, *Tipărituri transilvănene din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2015
- Bogdan, Știrban 2016 – Florin Bogdan, Alexandru Știrban, *Valori bibliofile (re)descoperite în patrimoniul Muzeului Național al Unirii Alba Iulia (sec. XVI-XVII)*, în *Transilvania*, 4-5, 2016, p. 72-75
- Constituțiile aprobate 1997 – *Constituțiile aprobate ale Transilvaniei (1653)*, traducere, studiu introductiv și note de Alexandru Herlea, Valeriu Șotropa, Romul Pop. Ediție îngrijită și prefață de Liviu Marcu, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1997
- Gécs 2007 - Gécs Béla, *Ex librisek megjelenése – magyar könyvgyűjtők első könyvjegye: Nyomdászattörténeti töredékek*, în *Magyar Grafika*, 7, 2007, p. 94-95
- Ilyés 2014 – Ilyés B. Hajnalka, *Catalogul cărților vechi tipărite la Cluj între 1550-1800*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2014
- Nägler 1974 - Doina Nägler, *Catalogul transilvanicelor*, vol. I, Sibiu, 1974
- Popa 2010 – Liliana Popa, *Oameni și cărți în Sibiul de altădată. Tipografii și tiparnițe, bibliofili și biblioteci, librari și librării în mărturia documentare*, Sibiu, Ed. Schiller, 2010
- RMK I - Szabó Károly, *Régi Magyar Könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*, vol. I, Budapest, Kiadja a M. Tud. Akadémia, 1879
- RMNy III - *Régi Magyarországi nyomtatványok (1473-1600)*, III, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000
- Știrban 2000 – Sofia Știrban, *Un aspect inedit al restaurării unui exemplar din Approbatæ constitutiones*, în *Peuce*, XIII, 2000, p. 213-216
- Veress I - Andrei Veress, *Bibliografia româno-ungară*, vol. I, București, 1931
<https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01403004>
http://www.bibliotheca.hu/possessores/039_banffy.htm

Cuvinte-cheie: carte veche, Transilvania, legislație, secolul al XVII-lea, însemn de proprietate

Key words: old book, Transylvania, legislation, XVIIth century, bookplate